

„Gazeta de Transilvania“ și revoluția de la 1848-1849

de Gelu Neamțu

Izbucnirea revoluției în primăvara anului 1848 găsește **Gazeta de Transilvania** la un deceniu de apariție, tânără deci, pulsând de vitalitate, în plină expansiune a ariei sale de răspândire și în creștere vertiginoasă a numărului de abonați de pe aproape întreg spațiul locuit de români.

Vocația de ziarist a profesorului George Barițiu chemat la școlile din Brașov se va dovedi autentică, de altfel ca și tenacitatea sa în confruntarea cu cenzura preventivă atotputernică și, în plus, înzeastrat cu o deosebită abilitate în a-și structura ideile liberale de esență rottekiană printre rândurile **Gazetei** și **Foi** **pentru minte, inimă și literatură**.

Perioada istorică în care foile sale au răspândit lumina culturii și un început de educație politică până la revoluție, deși relativ scurtă, a însemnat mult în viața poporului român. A fost un deceniu plin de prefaceri și mutații sociale și politice.

Odată cu revoluția, paginile foilor lui Barițiu, dar mai ales **Gazeta**, vor deschide larg porțile primenirii și regenerării sociale și naționale, afirmându-se cu generozitate parte integrantă din conștiința națională reînviată.

Destinul celor două publicații românești se va întrepătrunde strâns cu mersul revoluției, constituind ele însele nu numai o reflectare fidelă și obiectivă a evenimentelor, ci devenind, în același timp, far călăuzitor, punct de sprijin și îndrumare pentru opinia publică românească nu numai din Transilvania, ci și din Moldova, Țara Românească și Bucovina.

Foaie pentru minte... va dobândi tot mai mult un rol de „arhivă“ a evenimentelor, G. Barițiu anunțând în acest sens că documentele istorice importante vor fi tipărite în **Foaie...**¹. Conștient de valoarea lor „unică“, el recomandă abonaților săi să **păstreze**² cu grijă numerele din **Gazetă** și **Foaie**, care conțin consemnarea principalelor evenimente revoluționare. Personal, se va strădui din răspuțeri, după cum a și promis, să publice cât mai multe de astfel de acte pe care a putut „pune mâna“³, bune, rele, sincere sau fățarnice, așa cum vor fi fost ele, pentru a le conserva istoriei. De altfel, tocmai prețuirea și respectul deosebit pe care-l nutrea Barițiu față de **documentul istoric** vor constitui însușiri ce vor face din talentatul publicist și un reputat istoric.

Aplecându-se asupra foilor îngălbenite de vreme ale **Gazetei de Transilvania** și cercetând rolul ei militant, care, deși atins în mai multe lucrări⁴, constatăm că nu a fost totuși tratat până acum unitar și nici pe departe exhaustiv. Acesta este și motivul pentru care ne-am decis să-i acordăm atenția cuvenită, punând în lumină aspectele noi ale inseparabilului șuvoi incandescent: **Gazeta — Revoluție**.

Identificare **Gazetei** cu punctele programului revoluționar al românilor, ca și cunoscutul ei militantism ridică serioase probleme privind optica investigării, care trebuie să aibă mereu în vedere dublul rol al acesteia, pe de o parte de consemnare a opiniilor cercurilor sociale și naționale ce le reprezenta, iar pe de alta de călăuzitoare autentică a opiniei publice românești.

Foile lui Barițiu și-au început apariția cu 100 de abonați la 1838 (debut mai mult decât modest), pentru ca în primul semestru al anului 1848, redactorul să precizeze că numărul lor ajunsese la 820⁵, un număr apreciabil pentru acea vreme. Audiența gazetelor era în realitatea mult mai vastă. Atunci nu se punea problema: un abonat — un cititor. Barițiu însuși, încă la 1846, atrăgea atenția asupra acestui aspect, nu lipsit de însemnătate, mărturisind că, cifra exactă a publicului auditor, practic e necunoscută, deoarece cititorii sunt cu mult mai mulți decât abonații, numărul foilor trecând din mână în mână⁶; în

unele părți fiind citite în fața întregului sat de către preoți sau învățători⁷, iar în timpul luptelor erau citite de tribuni, la lumina focurilor⁸.

Dacă un deceniu **Gazeta** și **Foaia** au trebuit să respecte cenzura preventivă și acțiunea lor se îndrepta mai mult spre o ridicare culturală a românilor, redactorul lor a găsit totuși mijloace, deosebit de subtile uneori, de a face cât de cât și o modestă dar solidă educație politică a cititorilor săi, pentru ca „**ziua cercării**“ (pe care o aștepta și în care a crezut întotdeauna), să nu-i găsească pe români nepregătiți, „**fără principii, fără patriotism, fără virtute publică și privată**“⁹ cum mărturisea însuși mai târziu.

Dar, așa sporadică și firavă, această pregătire politică a obștii românești din Transilvania, sub tutela unei cenzuri preventive pe care până la 1848 Barițiu o aprecia numai cu puțin mai blândă decât cenzura rusească de sub țarul Nicolae I^o, s-a dovedit totuși a fi fost cu mult mai adâncă și mai temeinică decât bănuia însuși nestorul presei românești ardelen. Așadar, putem privi azi ca nefiind cu nimic exagerată aprecierea dușmănosului funcționar Péterffy de la Guberniul din Cluj, care susținea sus și tare că „**Însăși existența de foi periodice românești oricât de inocente la părere**“ constituiau un serios pericol pentru aristocrația maghiară¹¹. Și aceasta în condițiile în care **Gazeta** era supusă unei triple cenzuri — una la Brașov, alta la Cluj și a treia la Viena¹². Cu atât mai mult deci se justifică întrebarea retorică a lui Barițiu, că oare ce s-ar fi întâmplat cu acest popor dacă anul 1848 l-ar fi „**apucat nici măcar cu acele începuturi ușoare de educațiune politică, nici cu atâta sentiment de libertate cât s-a putut infiltra în spirite**“¹³.

Dar cercetarea atentă pune în lumină și un alt fapt încă și mai puțin sesizat până azi, anume că **Gazeta de Transilvania**, cu mult înaintea de izbucnirea revoluției, o prevedea; la început confuz, nelămurit poate, pe parcurs, însă, din ce în ce mai limpede. Ni se pare extrem de relevant în acest sens articolul intitulat: **O privire scurtă generală peste Europa întreagă**¹⁴, în care G. Barițiu îndrăznește să ofere o adevărată conduită de urmat de către români în vâltoarea evenimentelor ce or să vină. Iată cum percepe el situația politică a Europei în vara anului 1847: fapte prea puține, o mulțime de cuvinte din toate statele; sunt cuvinte deseori mult asemănătoare și chiar dacă nu sunt însoțite de fapte răsunătoare prezintă în schimb „**o mișcare vie**“, cu o „**tendință și năzuință a tuturor popoarelor către un scop care până acum le este mai mult numai simțit, decât limpede cunoscut. Glasuri, cereri, dorințe, suspinări, gemete din toate părțile.**“

Oricât de difuz ni s-ar părea astăzi presentimentul unei erupții revoluționare, credem totuși că fragmentul citat îl confirmă. Barițiu mai cerea românilor să privească atent la toate faptele înțelepte sau greșite ale popoarelor din jurul lor și din toate, fără deosebire, să învețe. Iar în finalul articolului dă glas necesității unei mai profunde integrări a românilor în viitoarea „**nouă viață**“ a Europei pe care o întrevedea, căci de „**voim viață**“ — afirma Barițiu — este absolut necesar a „**nu tăia de către organismul vieții celorlalte nații.**“

„**Furtuna mântuirii**“, cum era numită revoluția de către Alecu Russo, se apropia. Anul 1848 devine o cotitură reală pentru Europa, pentru români, pentru „**Gazeta de Transilvania**“ în ultimă analiză, care, pe lângă faptul că pornește la drum în anul revoluției cu cea mai ridicată cifră de abonați așa cum am văzut¹⁵, promite a oferi cititorilor, lunar, câte un supliment, fie la **Gazetă**, fie la **Foaie**. Deci, la un an nou, doar o „**prea nobilă cărare a culturii prin publicitate**“¹⁶.

Dar câtă deosebire între „**cărarea culturii**“ de dinainte de 1848 și aceea de la chiar începutul anului 1848, când convingerea despre izbucnirea mișcării presimțite în iulie 1847 se cristalizează definitiv în ianuarie 1848! Aceasta se confirmă chiar și numai din câteva idei ale articolului de fond semnat de G. Barițiu în primele numere ale **Gazetei** din 1848, intitulat **Cultura**¹⁷.

Astfel, vorbind în numele popoarelor oprite, Barițiu în acest articol fulminant își îndreaptă atacul direct împotriva modului de viață feudal, denunțând racilele sistemului; școlile — afirmă el — în loc să fie lăcașuri de lumină sunt „**degradate a fi numai unelte pregătitoare de supuși cu mintea și judecata scâlciată**“. Scopul guvernelor feudale, mai susține autorul, era și acela de a da o educație de așa manieră popoarelor, încât „**să le poată ținea pururea în frâu și supunere, să le ducă încătrău vor vrea**“¹⁸; iar tiparul, sub teroarea cenzurii avea în feudalism menirea creșterii unei națiuni întregi în „**servitute**“. În fine, inspiratul articol are și puternice nuanțe antidеспoticе atunci când îndrăznește să precizeze că doar despotismul feudal cel mai crâncen poate pretinde să se oprească prin cenzură „**toate cărțile și școlile**“

câte sânt de opinii contrare“, numai el putea să înfrice sau să corupă **„cu bani sau cu posturi pe profesori și pe scriitori, ca să învețe și să scrie câte“** plăceau cercurilor străpânitoare maghiare. Numai o astfel de stăpânire despotico-feudală își putea opri supușii a **„eși în țări străine“**, și tot numai ea putea să recompenseze cu **„ranguri, posturi, titule, ordine“**, doar pe aceia ce arătau cea mai **„necondiționată supunere la voințele“** sale¹⁹. Subliniem faptul că acest articol antifeudal deosebit de îndrăzneț a fost admirat chiar în focul bătăliilor revoluționare de către Axente Sever, care neștiind că cenzura se menține încă, seria în 18 aprilie 1848 de la București lui S. Bărmuțiu **«Ce să zicem? D-lui (G. Barițiu -n. n.) încep anul prea bine cu „Cultura“, „Episcopul“ etc. dar nu-și țenu lung temp curagiu»**²⁰.

Dar cum să-și fi menținut curajul când numai cu puține zile înainte de sosirea scrisorii lui Axente Sever, Barițiu fusese chemat în fața patriciatului săseasc din Brașov și admonestat să nu cuteze a mai publica ceea ce nu le era pe plac, punându-i-se în vedere că dacă românii vor mai face vreo demonstrație în oraș, vor fi spânzurați de **„stâlpii felinarelor“**. Spre cinstea lui, Barițiu nu va ceda amenințărilor căci avea în urma sa o lungă și plină de strădanii rezistență în fața cenzurii, practic de la începutul apariției gazetelor sale, când mărturisea cu multă părere de rău: **„Am spune noi multe dar nu ne este îngăduit de cenzură“**²²; mai avusese ciocniri cu cenzura la 1840²³, la 1844²⁴ și una foarte gravă la 1845, când a fost chemat la ordine de baronul Josika care îi porunci să dea publicului român lectură **„inocentă și sănătoasă“** deoarece, susținea cancelarul aulic al Transilvaniei, scrierile politice pot fi **„periculoase“**²⁵.

Cam ce fel de presă ar fi dorit Josika să citească românii, o descrie savuros Barițiu, arătând că ea ar fi asemenea cu cea din țările în care tiparul **„zace sub jug de fier“** (de parcă în Transilvania feudală n-ar fi fost așa!), și unde **„... bietelor gazete nu le este iertat a-și umple coloanele decât mai vartos cu umblarea timpului, cu rodirea pământului, cu vânzări și cumpărări, cu fenomene de ale naturii și altele ca acestea, la care mai adăugăm câteva știri din afară nici calde nici reci“**²⁶. Tot în 1845 Josika îi mai atrage atenția să nu deștepte în români iubirea de pământ **„din pricină că auzind unele ca acestea iobagii (sclavii, robii, clăcașii, vai de ei), ușor ar prinde gust“** să pretindă și ei **„câteva măsuri de pământ, despre care să zică: acesta e al nostru, al fiilor și al nepoților noștri din semință în semință“**²⁷. Astfel se explică faptul că viața **Gazetei de Transilvania** și a **Foii** se afla mereu pe muchie de cuțit, încât G. Barițiu ajunsese să mărturisească timorat că jurnalistica sa îi era **„numai sarcină grea, iar uneori năpastă și izvor de prigoniri“**²⁸.

„Izvorul de prigoniri“ se revârsa și asupra altor intelectuali români, în care, ca rezultat al terorii nobilimii maghiare se instalase demult, ca o componentă a mentalității lor, frica.

Cum se apropia rezevoluția, Barițiu îndrăznește să-și ridice capul cu demnitatea și să denunțe această frică, dezvăluindu-i rădăcinile care erau **„despoticele măsuri“** ce prigoneau pe **„apărătorii adevărului până în fundul celor mai întunecoase temnițe“**. Și, arătând că **„Astăzi această frică nu mai are loc“**, cel puțin nu în măsura veche, în primăvara anului 1848, cu vești încurajatoare pentru cei obidiți și cu cenzura în sfârșit dezorientată, tânărul redactor George Barițiu își ia cutezanța de a propune și a proclama renunțarea la frică, făcând cunoscut că și alți prieteni ai săi, deci un cerc mai larg de intelectuali, sunt **„una cu noi în privința aceasta“**²⁹.

La începutul revoluției, românii în totalitatea lor, dacă aveau vreo 15 jurnale politice și nepolitice, stare de fapt ce-l întristează pe Barițiu, care îndeamnă pe români să-și încoarde întreit puterile pentru a îndemna și deștepta, lumina și dezmoști poporul care în unele clase sau ținuturi nici nu știe ce este aceea gazetă! Or, cum să vină acest public în contact cu idei și aspirații noi, dacă neavând presă nu le putea cunoaște, iar necunoscându-le, desigur, nici nu le putea înțelege și îmbrățișa?

Intelectualilor, redactorul **Gazetei**, minte luminată, le recomanda citirea mai multor jurnale, pentru a sta în necurmată comunicare cu spiritul și cultura timpului, dar și pentru că nu ar fi consult ca și să **„bea numai dintr-un izvor jurnalistic“** pentru a nu fi conduși de **„opiniile unui singur jurnalist“**³⁰.

Așa se explică și de ce se entuziasma Barițiu când Timotei Cipariu scoase la 1847 **Organul luminării**³¹, devenit în timpul revoluției, **Organul Național**, la fel de cenzurat însă și el, chiar și după Adunarea Națională din 3/15 mai 1848 de la Blaj.

Treaptat, dar ireversibil, presiunea **„spiritului vremii“** se apropie și de Transilvania înlănțuită de aristocrația maghiară și de dominația habsburgică.

Cu tot controlul asupra **Gazetei de Transilvania**, cu toată cenzura înăsprită an de an, știrile despre revoluția din Franța, Austria și Ungaria vor ajunge până la urmă și în paginile ei, impactul cu aceste știri zguduind din temelii cînștiințele intelectualității și țărănimii românești.

În evenimentele din Germania³², dar mai ales în cele din Franța vedea Barițiu elementele ce vor zgudui Europa de la „**staturile cele mai mari și tari, până la cele mai mici și neputincioase**“. Rezultatele acestor evenimente — își asigură el cititorii — vor fi mult mai însemnate și mai „**străbătătoare**“ decât au fost cele din 1830. Consideră deci, ca ziarist, a fi de datoria sa, ca „**pe cât ne vor suferi împrejurările și puterile să urmărim din pas în pas, pe zile și pe ceasuri tot cursul acelor evenimente cutreierătoare de lume**“³³.

În **Foaie**, Barițiu scria deja la 1 martie vechi (13 martie nou) că puternicul cutremur politic de la Paris a și dat altă față evenimentelor politice în curs³⁴. La 23 martie nou (11 martie vechi) pe prima pagină **Gazeta de Transilvania** tipărea cuvântul magic ce anunța „**Furtuna**“ de la care românii orpimați social și național, așteptau „**mântuirea**“: **Viena Revoluție!**³⁵. „**Metternich cu tot ministerul său căzu și cu aceasta se răsturnă absolutismul spre cea mai mare bucurie a poporului**“³⁶. Anunțând prăbușirea odiosului regim a lui Metternich, **Gazeta** reproducea și cererile partidului liberal ungar, de esență democrat-burgheză care, dacă nu ar fi cuprins nefericitul punct al 12-lea, adică „**uniunea**“ Transilvaniei cu Ungaria, expresie clară a expansionismului claselor conducătoare ungare, cursul celor două revoluții ar fi fost altul și colaborarea româno-maghiară ar fi constituit o forță politico-militară considerabilă. Pe când așa, „uniunea“ s-a făcut prin forță, împotriva aspirațiilor poporului român, și cum o caracteriza Barițiu în **Gazetă**, ea „**va rămâne înscrisă în istoria ce o vom lăsa fiilor și nepoților noștri: o faptă a silei, a terorismului, a tiraniei!**“³⁷. Una din sarcinile politice majore pe care și le-a asumat **Gazeta** a fost tocmai lupta necurmată și neslăbită în tot timpul revoluției împotriva acestei neavenite „uniuni“.

Știrile curgeau de la o poștă la alta „**amețitor**“ — remarca Barițiu, străduindu-se să selecteze, chiar telegrafic uneori, în paginile **Gazetei** tot ce putea fi mai interesant pentru publicul larg³⁸.

Toate gândurile lui Barițiu de publicist patriot se îndreaptă acum spre marea problemă socială a iobagilor, pe care dorea cu atâta ardoare să-i vadă liberi. Aceasta este și explicația pentru care a plâns de fericire la auzul știrii izbucnirii revoluției, care era cert că va aduce libertatea mult visată și pentru români, iar din ceea ce sperau printre rânduri **Gazeta** și redactorul ei, mai târziu, poate chiar **unitatea** lor. Emoția și-o exprima astfel: „**Plânsul mă înecă, pentru că în viața mea publică de jurnalist lovită și cutreierată de atâtea valuri și prigoniri nemeritate, nu mai cunoscui altă bucurie**“³⁹.

Revoluția odată declanșată, presa ajunge mai necesară ca oricând pentru români, devine vitală. În fond, ea era acum elementul de legătură, de osmoză al revendicărilor românilor, liantul mișcării și statul major provizoriu (până la alcătuirea Comitetului național permanent), menit a apăra interesele naționale într-un moment de răscruce al istoriei milioanelor de români de sub stăpâniri străine.

Din toate evenimentele care unpleau paginile **Gazetei** în această perioadă de început a revoluției, cele mai interesante i se păreau redactorului cele referitoare la „**supusa, umilita, ascultătoare Viena**“, care s-a revoltat totuși, producând într-o singură zi rezultate grandioase, în folosul și spre „**fericirea întregii monarhii**“, deci și a românilor.

În ceea ce privește „**păciuita revoluționară**“⁴⁰ din Cluj de la 21 martie pare suspendată undeva în cercurile înalte ale aristocrației care, deși contra voinței ei, își schimbă cu abilitate atitudinea, și cu cele mai „liberale“ cuvinte pe buze încearcă pe toate căile, inclusiv prin „uniune“, să-și salveze pozițiile donimante. Una dintre metode (mai degrabă contrarevoluționară) de a-și păstra poziția dominantă a fost aceea de a menține cât mai mult timp în vigoare cenzura. Concomitent atacau cu furie **Gazeta de Transilvania** ca „**agitatoare**“, cu toate că ea era aceea care stătea în fruntea unei revoluții adevărate, cu mult mai adâncă și mai radicală decât cea a schimbărilor de fațadă executate de aristocrația maghiară, în pripă și de nevoie.

Unui astfel de atac, efectuat de ziaristul Medgyés de la **Ellenör**, **Gazeta** îi răspunde răspicat că „**românii nu urăsc pe maghiari, ci numai pe tirani**“, aducând dovezi de netăgăduit că „**Sătenii maghiari încă țin cu românii**...“⁴¹.

În ceea ce privește eforturile depuse de guvernanții maghiari pentru a menține cenzura pe seama

Gazetei de Transilvania este grăitor faptul că una dintre primele griji ale cancelarului aulic de la Viena, Josika Samu, a fost să-i recomande de urgență guvernatorului Teleki Jozsef încă la 18 martie o atenție specială asupra presei românești în condițiile imposibilității menținerii pe mai departe a cenzurii în forma veche⁴² s-a omis o fază (p. 97) . Ca urmare, în ceea ce privește problema presantă a desființării cenzurii, acțiune revendicată pe drept cuvânt și de unii tineri maghiari, n-o va satisface din cauza „**presei românești și presei germane**“ din Transilvania, care cereau același lucru⁴⁴. E poate exemplul cel mai elocvent de egoism național și de clasă al aristocrației maghiare, care a menținut cenzura asupra ziarelor maghiare numai pentru a putea ține sub control pe cele românești și germane!

Tot la începutul revoluției apare în **Foaie** importantul articol programatic **Unele idei practice despre libertatea tiparului**⁴⁵, semnat de G. Barițiu, în care își asigură concetățenii că tot ce s-a văzut până la acea dată nu constituia decât „**începutul minunilor anului 1848. Urmeze orice, noi din parte-ne cunoaștem că pentru români încă se deschise o epohă cu totul nouă, însă o epohă, carea ca să pună temeiul stătătoriu al fericirii noastre, atârnă numai de la modul cu care ne vom ști folosi de ea.**“ Românii simțeau acum cu toții că deviza timpului — libertate, egalitate și frățietate — va fi mântuitoare; însă pentru aceasta se cerea unitate de voință în cererile națiunii și mai întâi un nou sistem de educație care să ridice real gradul de cultură al românilor. Numai în aceste condiții libertatea tiparului va putea pătrunde și mai adânc în popor, iar pe viitor, toți autorii, publiciștii și corespondenții gazetelor românești își vor putea pune numele sub tot ce vor da la tipar; deoarece abia atunci frica nu va mai fi atotputernică, iar curajul răspunderii personale va face și mai solidă opinia publică.

Gazeta descria starea de spirit a românilor, care erau hotărâți să păzească și frățietatea sub condiția celei mai depline egalități, pe care, de altfel, au solicitat-o întotdeauna⁴⁶.

Spiritele neliniștite se frământau mereu; o corespondență din Târgu Mureș descrie mișcarea tinerilor români și maghiari de acolo, spunând că „**ieri și azi ți se părea că ești în Anglia, nu în Transilvania**“. Tot aici Barițiu releva și importanța elementului majoritar românesc, tăria și viitorul său: „**Când vă zice cineva să fiți patrioți, spuneți că naționalist român și patriot în Transilvania tot una și aceeași înseamnă**“, deoarece fericirea Transilvaniei „**atârnă sigur de la fericirea românilor**“, iar speranța într-un viitor mai bun se putea nutri numai dacă românii vor rămâne români „**în etern!**“⁴⁷.

Și abia explica **Gazeta** eforturile pe care le făceau elementele revoluționare pentru a scăpa definitiv de slugile lui Metternich⁴⁸, că fu nevoită să ia poziție hotărâtă împotriva urii nestăvilite a autorităților de la Cluj față de români. Aparatul represiv maghiar a și început să caute peste tot pe tinerii canceliști români pentru a-i întemnița „**numai pentru că ar fi vorbit și ei în folosul poporului lor**“. Recomanda românilor să se ferească de un așa înțeles dat egalității de către autoritățile care vorbeau mereu despre revoluție, urmărind în schimb cu ferbrilitate să aresteze cât mai mulți conducători ai poporului român⁴⁹.

Apar vești bune în **Gazeta de Transilvania**, devenită între timp oraganul cel mai bine informat al revoluției românești, una dintre ele fiind eliberarea din închisoarea de la Pesta a lui Eftimie Murgu, acel bărbat care nicioadă nu s-a sfiit — scria corespondentul — a-și „**desfăta opiniile sale în fața oricărui despot**“⁵⁰.

Timotei Cipariu îi scria cu emoție lui G. Barițiu că „**Știrile de pân' atunci circula numai din auzite despre tâmplările de la Viena, Poșon, Pesta, Cluj**“ au sosit în sfârșit cu **Gazeta** în acea zi și la Blaj: „**Impresiunea fu nespūsă, domnul P(umnu) numaidecât cu vreo câțiva profesori adunară tinerimea școlastică și le-a grăit multe de toate, de drepturi etc.**“⁵¹.

Exact în aceeași zi de 17 aprilie 1848 și profesorul August Tr. Laurian din București îl îndemna pe Bălășescu „**scrieți prin gazete. Acum nu mai este cenzură. Nu tăceți că altmitrelea românii sunt pierduți. Adunați-vă cu miile; acum s-au slăbănogit legăturile despotice**“⁵². Iar trei zile mai târziu (în 20 aprilie 1848), același îi cerea de data aceasta lui Barițiu: „**Frata, aveți libertatea de a scrie și de a vă aduna, vedeți de vă înțelegeți! Vorbiți, scrieți, cereți!!!**“

Publicați cu gura și prin tipar cererile românilor (...) **Fiți mai curajoși, e slobod fiecăruia a-și declara părerile sale (...).** **Mulți se miră de d-ta cu foaia d-tale că ești acum, mai timid decât când era cenzura. Arată că ești român!**“⁵³. Apelul era fără îndoială mobilizator, însă cădea în aceeași eroare pe care o făcuse Axente Sever, deoarece amândoi scriau de departe, de la București, iar de acolo, datorită

promisiunilor și declarațiilor demagogice ale nobilimii liberale maghiare, perspectiva era alta, situația politică a românilor părănd cu mult mai bună decât era în realitate.

Totuși, adevărul era că, într-o oarecare măsură se crease un moment favorabil pentru români de a se organiza și de a-și formula revendicările, însă în ceea ce privește conținutul gazetelor, s-a văzut că acesta mai era controlat.

Autoritățile nobiliare maghiare nu puteau însă ține piept multă vreme curentului general. Acesta nu mai putea fi stăvilit de odiosul aparat represiv al Guberniului Transilvaniei, așa încât sunt date o seamă de dispoziții de îmblânzire a cenzurii existente la acea dată. Cenzura, de atunci încolo, trebuia să urmărească doar protejarea moralității, religiilor oficiale și respectul față de persoana domnitorului. Din păcate însă, în pofida relaxării cenzurii, cu această îndelânicie se vor ocupa în continuare tot vechii și compromiși cenzori. Respectatul editor german din Brașov, Johann Gött, prieten apropiat al lui George Barițiu, arăta Guberniului că menținerea la cârmă cenzurii a elementelor perimate, jignește demnitatea celor ce lucrează în domeniul presei și că ofensa era și mai gravă datorită faptului că deja în aprilie 1848, în toate provinciile Casei Austriece, suspendarea cenzurii a intrat în vigoare, cu excepția Transilvaniei.

Înțelegând că va sosi totuși vremea când și gazetele românești vor trebui să devină cu adevărat libere, se mai încearcă și o altă stratagemă; ministrul de interne al Ungariei, Szemere Bertalan, scrie de la Buda în 25 mai 1848 amicului său baronul Kemény Dénes, căruia îi sugerează următoarele: **„Tu să fii bun să câștigi gazeta românească și preoții români pentru cauza maghiară“**. În acest scop, îl asigură ministrul, **„nu avem voie să fim zgârciți“**⁵⁴.

Nu a fost singura tentativă de corupere a lui Barițiu; așa după cum vom vedea, la sfârșitul lunii iulie, baronul Vay Miklós, în calitate de comisar al guvernului ungar, oferă și el lui Barițiu **„o tipografie nouă în preț de 6.000 fl. m.c., numai să înceteze a face opozițiune încai (sau măcar -n. n.) să se țină în rezervă“**⁵⁵. **Gazeta de Transilvania** trebuie însă păstrată neatinsă, așa încât G. Barițiu respinge cu demnitate acțiunea comisarului, în numele voinței unanime a poporului român de a se lupta pentru libertatea sa și de a avea și el un glas care să-i susțină revendicările.

Revoluția românilor înainta trimufătoare și nici o forță contrarevoluționară din Transilvania nu mai putea stăvilii „spiritul timpului“. Astfel, în intervalul după adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848 și până la 3 martie 1849 (când editarea **Gazetei** încetează pentru un timp), cenzorii n-au mai cutezat **„a-și exercita profesiunea omorătoare de drept, de libertate și lumină“** (cum spune S. Bărmuțiu în marele său discurs). Cel ce va răsfoi **Gazeta** și **Foaia**, se pronunța redactorul însuși, **„va cunoaște îndată diferența dintre n(ume)r(ii) cenzurați și dintre cei liberați de cenzura preventivă, redactați numai cu privire la împrejurările actuale de atunci, după cum adecă se schimba situațiunea și precum cereau interesele națiunii“**⁵⁶.

Pentru a consfinți starea de fapt, în luna iulie 1848 va dispărea de pe frontispiciul **Gazetei** acea detestată inscripție, formula umilitoare care constituia simbolul dependenței: **„Apare cu preaînaltă voie“**⁵⁷.

Dacă, în sfârșit, cenzura prealabilă nu mai îndrăzne să intervină, aceasta nu însemna că asupra **Gazetei** nu se mai execitau presiuni. Anumite cercuri oficiale maghiare, care încercau cu disperare să se mențină la putere, vor acționa și pe alte căi pentru a lichida cucerirea libertății câștigată de presa românească. Astfel, în cursul lunii iunie se declanșează cea mai brutală acțiune posibilă asupra **Gazetei de Transilvania** pentru a fi redusă la tăcere: este **arsă în public**⁵⁸. I se aplica în acest mod poate cea mai dură și irațională cenzură, încercându-se prin această acțiune anihilarea ideilor politice ale unei națiuni ce lupta pentru emancipare.

Forma barbară de suprimare a libertății presei dădea **Gazetei**, constata redactorul ei, **„cel mai invederat testimoniu“** despre justetea programului pe care îl urma.

Un alt aspect pe care considerăm că merită să-l atingem și în această succintă prezentare a **Gazetei** în revoluție este și foamea de informații căreia trebuie să-i facă față modestul jurnal politic românesc. Faptul reiese mai ales din însemnarea lui G. Barițiu de la începutul lunii mai, când scria: **„Publicul stă să ne scoată din casă cu silirea de a împărtăși novele din vecinele principate“**. El promite că va împărtăși tot ce va merita să se afle, însă seriozitatea **Gazetei** nu o va sacrifica pentru a scrie **„secături din uliță, faime goale, care până mâine rămân minciuni“**⁵⁹.

În altă ordine de idei, după cum remarcă **Siebenburger Bote**, devine demnă de admirat noua atitudine a intelectualității române, după cum reiese din fraza aci menționată: „**Românul cultivat, cum văzurăm mai mulți în zilele acestea, arată o seriozitate în a sa purtare, care dă omului să priceapă, că el e sigur de existența sa. Românii știu ce vor, știu și aceea, că lucrul ce-l vor, nu le va lipsi**”⁶⁰.

Gazeta va eterniza apoi în oglinda fidelă a paginilor sale și minunata descriere a Adunării naționale din 3/15 mai 1848, la care luaseră parte după evaluările ei (prea modeste) circa 50.000 de români⁶¹. Sunt înregistrate pozitiv de **Gazetă** și mișcările naționale românești din Ungaria și Banat, care dovedeau la rândul lor că românii au sufletele pătrunse de dorința fierbinte de a-și păstra naționalitatea și limba⁶².

Concluzia generală care se desprinde din articolele ce înfățișau adunările românilor de pe întreg cuprinsul Transilvaniei, Ungariei și Banatului și pe care **Gazeta** le aducea la cunoștință întregii obști naționale, comentându-le și lămurindu-le, tendința era aceea că: „**Soarta națiunii române se va hotărî în București și în Iași, iar nu în Culj, nici în Blaj, nici în Buda**”⁶³.

Aceeași **Gazetă** sesizează că pericolul deznaționalizator vine atât din partea ungarilor, cât și din partea slavilor. Dar pe când de primul este mai ușor a se scăpa, cel de al doilea îl consideră cu mult mai serios, în special pentru Principate. În acest sens, **Gazeta** constata că „**servilii și fricoșii**” îi speriau pe români cu „**cumplita putere a Rusiei**”. Însuși ambasadorului ei, Duhamel, îi plăcea să-i amenințe pe boieri, zicându-le: „**Trebuie să știți că Rusia astăzi e mai tare decât oricând altădată**”. Pentru **Gazetă** însă, situația nu era deloc credibilă deoarece dacă boierii — susținea ea — vor fi uniți cu națiunea, românii vor fi puternici. Și apoi, Rusia țaristă avea problemele ei, focurile ei nestinse „**dormitătoare sub spuză; acelea sânt**” — mai arată **Gazeta** — „Polonia, țările baltice și vecinătățile din Asia, gata oricând să-și recapete încă o dată libertatea pierdută”⁶⁴.

Gazeta cheamă mereu la unitate în luptă, avertizând chiar și înainte de marea Adunare că: „**Nu opinia unuia sau altuia, ci judecata totului, reprezentată prin majoritate, va avea a determina puncturile petițiunii noastre**”. Așa este în toată Europa, așa să fie și la noi, iar tinerii să asculte de cumpătul bărbatilor mai cu experiență, ceea ce practic însemna asigurarea unie democrației reale, în limitele acelor vremi⁶⁵. Înregistrează apoi cu sinceră satisfacție ștergerea iobăgiei, al cărei blestem spunea Barițiu cu năduf „**încetează în tot Ardealul pe toată vecia**”, începând din 18 iunie 1848⁶⁵.

Cu luna iunie se începe un nou semestru al **Gazetei**, și redactorul roagă publicul s-o sprijine, abonând-o. Pentru a înțelege cât mai bine **tensiunea** revoluționară sub care se tipărea **Gazeta** în acele săptămâni, este suficient să dăm aci exemplul succintului cuvânt „**Cătră dd-nii abonați**”⁶⁶. Făcând aluzie la ziarele maghiare cu „programe pompoase”, Barițiu declară de data aceasta pe scurt că el nu o va face deoarece „timpul ne este mult prea scump decât să-l putem întrebui(n)ța la scrieri de programe. A noastră programă este afund săpată în inimile dv. și a noastră. Libertate și independență națională este deviza noastră”. Fraza scurtă, cuvântul deschis și direct demonstrau o extrem de strânsă comunicare, dar și comuniune de gând și de faptă a **Gazetei** cu poporul.

În ceea ce privește circulația **Gazetei** în principatele dunărene, se ivește o foarte păgubitoare situație pentru redacție și pentru mișcarea panromânească, atunci când ea va fi interzisă la intervenția consulatului Rusiei țariste. Barițiu le reamintește însă patrioilor din Principate că stă totuși în puterea lor a „scutura acest jug spiritual și rușinător”. Aici trebuie să subliniem și mai apăsător caracterul panromănesc al **Gazetei de Transilvania**, ilustrat atât prin conținutul ei, care nu se adresa numai românilor ardeleni ci cu adevărat tuturor românilor, constituind acea minunată școală politică de care va pomeni mai târziu M. Kogălniceanu. Ca dovadă, iată cum se împărțeau abonații **Gazetei** și ai **Foii** până la 1848: din Transilvania și Banat, 200 de abonați; din Ungaria circa 40; din Bucovina, 10; deci 250; din Principate, 4-500 și, în fine, circa 50 de exemplare se pare că puteau fi împărțite de redactor cui voia⁶⁷.

Conținutul ei cuprindea în mare parte o vie și constantă propagandă pentru aspirația supremă, unitatea statală românească. A militat mereu, mai întâi pentru asigurarea independenței Moldo-României, iar mai apoi pentru unirea tuturor românilor din Imperiul habsburgic, ca pentru un pas ce ar fi putut duce mai degrabă spre unitatea desăvârșită.

Este semnificativ și faptul că atunci când pentru scurt timp tiparul a devenit liber și în Țara Românească, Barițiu îl salută călduros, constatând că desfășoară „părerii și idei omogene părerilor noastre”⁶⁸.

Revoluția din Țara Românească se oglindește copios în paginile **Gazetei**, bucurându-se de un interes și de un entuziasm deosebit. Printre altele, se nota cu satisfacție: „iată și românii de dincolo au dat cu această ocazie un puternic semn de viață“ prin care demonstau lumii că și ei „cuprinseseră timpul în care ne aflăm“⁶⁹. Indiscutabil, la această „cuprindere a timpului“, a ajutat din plin și **Gazeta de Transilvania**.

Unitatea de gândire și de scopuri nu reieșea doar din numărul de abonați sau din cuprinsul articolelor, ci și din mărturiile unor persoane anchetate în Țara Românească de o Comisie specială. Mărturia datează din 30 noiembrie 1848 și era a lui Gh. Petrescu din Pitești. La întrebarea de când și prin cine i-au venit la cunoștință mișcările revoluționare care au izbucnit în 11 iunie, deținutul mănăstirii Văcărești răspunde că el nua știut nimic despre acestea mai înainte; au știut însă avocatul Nicolae Nanul, Nicolae Cuculescu și polițistul Conciu, care — atenție la denunț — citeau „adesea Gazeta de Transilvanii“ și „erau foarte amatori de faptele revoluționare și ziceau că curând să va întâmpla și la noi“⁷⁰. Iar revoluționarul Ioan Penescu este declarat vinovat de participarea activă la revoluție, de către aceeași Comisie de anchetă pe baza „dovezilor“ că întreținea relații apropiate și cu „acel eczaltat redactor al jurnalului din Brașov“⁷¹ (deci cu G. Barițiu).

În vară, **Gazeta de Transilvania**, începând cu nr. 56⁷² va apare, cum s-a amintit, fără inscripția umilitoare „Cu preaînaltă voie“, înregistrând cu și mai mare obiectivitate urmările Adunării Naționale din 3/15 mai 1848, ciocnirile sângeroase, anchetele, nedreptățile și silniciile nesfârșite și de tot felul făcute românilor din toate clasele societății. Analizând cu imparțialitate procesul de înstrăinare de după Adunare, **Gazeta** consemna: „Iată așa deteră ungurii cu piciorul la toate simpatiile românilor“. Și ținem să remarcăm, că Barițiu a dat dovadă de mult tact și reținere în articolele sale cu privire la asperitățile din ce în ce mai grave ivite între dominanți și dominați, fapt atestat și de scrisoarea lui Petru Suci, care reprezenta punctul de vedere al unei mari părți a revoluționarilor români nemulțumiți de redactor, care — spun ei — nu publica articolele ce aduceau la lumină justetea cauzei pentru care românii aveau tot dreptul să ia armele în mâini. Iată un pasaj din scrisoare: „Nu știu cauza pentru ce nu publicați d-voastră articli ce vi se trimit. Tocmai eu — spune Suci — vă trimisesem ceva de publicat, când jurnaliștii maghiari numea **bujtogato** pe toți românii ce au ceva capacitate; însă până acuși nu avui onoarea a vedea publicat nimic din ceea ce vă trimisesem.

Bărnuțiu asemine știu că a trimis un respons în cauza mihălțenilor; dară văd că nici acela n-a văzut lumina, cu toate că era prea interesant. Asemine și alții mi s-au plâns că nu li s-au tipărit articlii trimiși către Redacțiunea d-tale“. Și continuă: „Pentru toate acestea tinerii noștri sunt prea întristați, și pe drept, căci toți ne calumniază, ne batjocoresc înaintea lumii, și noi nu ne scuzăm, sau nu ne putem, deacă n-avem ver-un organ public, prin care să arătăm lumii minciunile și calumniile inamicilor noștri“⁷³.

Din interesanta scrisoare a lui P. Suci se poate trage concluzia că G. Barițiu făcea eforturi mari în a amâna pe cât era posibil declanșarea ostilităților deschise, sperând probabil într-o înțelegere de ultim moment. Nu este exclusă nici o reală și serioasă lipsă de hârtie sau spațiu tipografic, având în vedere că la 1848, așa cum anunțase, nu a putut mări formatul **Gazetei**, iar suplimentele apărute când la **Gazetă** când la **Foaie** erau numai sporadice, o picătură în mare. În ciuda aspectului tehnic și aceasta pare a fi o explicație plauzibilă, complementară, având în vedere bucuria cu care **Gazeta** anunță posibilitatea apariției unui organ de publicitate românesc în Banat: „Fie dară cu așteptare onoratul public român“ pentru că „în scurt timp vom să vedem programa noului organ român“⁷⁴. Din păcate, odată cu evenimentele din septembrie și apoi izbucnirea războiului civil, ziarul bănățean, proiectat probabil de E. Murgu sau de V. Babeș, nu va mai apare.

Deoarece **Gazeta de Transilvania** susținea pe mai departe că românilor li s-au dat drepturi doar pe hârtie⁷⁵, își continuă îndemnurile la organizare și devine purtătoarea de cuvânt a convocării unei noi mari Adunări Naționale (a-III-a), care să pună stavilă „terorismului nemeșesc“.

Misiunea de îndrumătoare a opiniei publice este formulată explicit de **Gazetă** și în declarația din 17 august: „Astăzi jurnalistica își are a sa chemare nespuse de grea și importantă; ea trebuie să fie pregătitoarea opiniei publice“⁷⁶. O profesiune de credință mai clară în ceea ce privește rolul militant asumat, nici că putea face. Respectându-și declarația, tot restul lunii august și în cursul lunii septembrie, **Gazeta** explică cititorilor ilegalitatea noii legi de recrutării, care îi obliga pe români să-și dea fiii drept carne de tun pentru

guvernul străin al Ungariei, ce urmărea să-i trimită împotriva luptei de eliberare națională a croaților. Concomitent, **Gazeta** oglindește și rezistența maselor de români atât la recrutări (la care de altfel se opuneau și sașii și mulți secui), cât și la abuzurile și arestările efectuate arbitrar și silnic până la cea de a-III-a Adunare de la Blaj, pe care, în parte, o și descrie⁷⁷.

Odată cu înarmarea generalizată în octombrie, când Transilvania începe a se organiza militar și administrativ ca **țară românească**, **Gazeta** publică importantul articol de poziție: **Românii și reacția despotică**⁷⁸, în care se demonstrează că românii prind armele revoluției în mână nu alături de Austria reacționară a lui Metternich, ci cot la cot cu Austria constituției democratice, împotriva terorii nemeșești. În acest sens, **Gazeta** publică bucuroasă corespondența sosită din Banat, care cerea românilor să se alieze la partida ce „nu ne amenință cu desnaționalizare, cu totala apunere a elementului român”⁷⁹.

Gazeta e surprinzător de explicită în a caracteriza forțele ce luptau împotriva revoluției române: „Scurt, oamenii carii au fost în capul treburilor odată, nu vor lipsi a mișca ceriul și tartarul pentru ca să ajungă la rangurile și posturile lor”⁸⁰. Notăm că ideea contrarevoluționarului demagog va fi zugrăvită cu mult patos, câteva luni mai târziu, în **Bucovina**: „Sătul sunt astăzi a auzi/ Vorbind de-a obștii fericire/. Oameni ce-unelte de-asuprire/ Până ieri fură. și mai pot fi...”⁸¹. Pe lângă **Gazeta**, și **Foaia pentru minte...** face unele precizări chibzuite în ceea ce privește poziția românilor ardeleni. Astfel, declară ea, „Noi românii suntem dușmani” numai ai despotismului, iar „Dacă o dinastie, un guvern, un stat își schimbă sistemul, suferă și apără adevărata libertate lăsată de Dumnezeu pe seama omenirii întru, atunci noi suntem prieteni sinceri ai acelui guvern și stat”⁸², făcând și prin aceste cuvinte dreapta situație a taberei românilor alături de noua Austria constituțională. Poziția deschis revoluționară a foilor brașovene nu a înspăimântat numai fosta nobilime feudală și pe administratorii ei, ci și boiereimea reacționară din Principate, care imediat după înăbușirea mișcărilor dinăuntrul granițelor lor, va lua măsuri drastice, interzicând, la intervale scurte de timp, intrarea și citirea **Gazetei** și **Foii**, atât în Moldova cât și în Țara Românească. În acest sens, G. Barițiu a primit o înștiințare de la Guberniul Transilvaniei, în 4 septembrie 1848, prin care i se aducea la cunoștință că Moldova a interzis cu desăvârșire pe viitor introducerea în acel stat a **Gazetei**, cauza constituind-o „atacurile împotriva guvernului rus, împotriva principatului Moldovei și a guvernului acestuia, cât și împotriva principelui Sturza și a fiilor săi, cât și, în sfârșit, atățării poporului român împotriva guvernului turcesc protector”⁸³.

Despre interzicerea **Gazetei** (și a **Bucovinei**) aflăm mai pe larg dintr-o corespondență de la Iași, din 20 octombrie 1848⁸⁴. Din porunca domnului, se spune, pe cale diplomatică i s-a cerut Austriei oprirea intrării în Principat a tuturor ziarelor străine, mai cu seamă a **Gazetei de Transilvania** și a **Bucovinei**, sau măcar prezentarea acestora de către poșta austriacă, cenzurii guvernului. Corespondentul **Bucovinei** este deosebit de revoltat împotriva unei astfel de măsuri, care ar însemna, după spusele sale, „a întrerupe orice relații între Europa și Moldo-Valahia, și a vâri în întunericul barbariei aceste nenorocite prințipaturi, cari nu-și primesc comunicația intelectului cu Europa” decât publicațiile străine, care sunt o rază de îmbărbătare și de mângâiere pentru ele. „Michail Sturza și Gh. Bibescu — conchide el —, simțind ce dușman mare aveau în aceste organuri ale adevărului, cari biciuiau fără frică abuzurile și ticăloșiile lor, în mai multe rânduri s-au cercat a opri intrarea lor în țară”.

Părerea luminatului colaborator era că **Gazeta** și **Bucovina** totuși nu pot fi oprite în Principate, deoarece dacă ele sosesc ca scrisori, poșta austriacă e obligată să le predea destinatarului, iar dacă ziarele sosesc ca marfă, ea trebuie livrată celui ce a cumpărat-o, potrivit convențiilor comerciale existente între Austria și Turcia.

Protestând împotriva unei astfel de opreliști, corespondentul ieșean face din această problemă o cauză comună a jurnalisticii moderne, chemând „luarea aminte a popoarelor și guvernelor Europei asupra acestei jigniri ce se amenință de a se face dipturilor și intereselor intelectuale și comerciale ale lor, de către un domn care s-a putut păstra până acum numai prin întunecul adânc în care și-a ținut nația, și care îndată ce lumina adevărului va străbate mai adânc în Moldova, va cădea cu tot sprijinul în care se sumește”.

Întrucât la începutul anului 1849 situația regimurilor reacționare, tributare Porții și Rusiei țariste se consolidează, interzicerea ziarelor străine este și mai mult înăspriată; în acest sens **Buletinul Oficial al**

Moldovei din 3 februarie precizează că „în zisa oprire să cuprindă cu cea mai **întreagă strictețe** și **gazetele din Bucovina și de Transilvania, și ori ce alte tipărituri în materie politică, mai ales ca unele ce se tipăresc în limba națională**“. La prima încălcare a interdicției se aplica o amendă de 50 de galbeni sau 6 luni închisoare, iar la a doua încălcare, 100 de galbeni și 6 luni închisoare (sau un an închisoare pentru cel ce nu putea plăti 100 de galbeni).

Drept urmare a acestor măsuri draconice, un apărător al libertății de expresie promovată de **Gazeta de Transilvania și de Bucovina**, în termeni deosebit de virulenți, revoluționari, condamnă regimul impus presei progresiste de uneltele celor două imperii oprimate: „Totuși nu ne putem ascunde părerea, că trebuie să fie de tot rea cauza acelora, carii prin așa ticăloase mijloace vreau a asigura sau a întemeia o stăpânire. Sunt precum se vede, oameni, carii nimic n-au învățat și nimic n-au uitat. Însă cum au mers acestor oameni numai prea adeseori, li se întâmplă și acum: prin această lege, acum mai fără exemplu în Europa, ei s-au ajutat prea rău, căci ei înșiși și-au dat judecata despre sine, mărturisind că faptele și urzelile lor nu pot suferi lumina zilei, ci că cu muștrătoarea lor conștiință încărcată de păcate trebuie să se ascundă în întunecul no(p)ții, care este patria lor, și în care singur poate înflori sistemul lor cea nesuferitoare de lumină. Noi însă credem că disperatele opintiri ale acestor înțelepți legislatori de a înăduși glasul adevărului, de care ei trebuie să aibă cuvânt a se teme, nu vor să aibă urmări îndelung țitoare, și le repetăm lor spre luare-aminte, iar fraților moldoveni spre mângâiere cuvintele poetului: „ceriul luminează și nu-l poți opri,/ Nici lucrea soarelui a o acoperi“⁸⁵.

Este elocventă pentru poziția autorităților din Țara Românească în acest sens circulara din 23 octombrie 1848, semnată de I.A. Filipescu, secretar de stat al Principatului: „luând știință că în deosebite orașe ale Principatului, precum și în capitală, circulează **Gazeta Brașovului** și alte gazete străine, care nu sunt cenzurate și deoarece prin decretul no. 613 al Căimăcămiei sunt interzise, se încunoștințează tuturor de obște că ori carele de orice condiție va fi, dacă se va dovedi că a primit în secret **gazeta Brașovului**, precum și alte gazete străine fără a fi cenzurate aici și slobozite în circulație, se va privi în deopotrivă învinovățire ca și autorul acela ce ar îndrăzni să publice articole neîngăduite, și va fi osândit cu asprime“⁸⁶.

Din ultima **Înștiințare de prenumerațiune**, adică invitație de abonament la **Gazetă și Foaie** pe anul 1848, se poate înțelege cu ușurință necesitatea presantă a informării, deoarece în mijlocul luptelor și tulburărilor, comunicațiile cu Brașovul au fost tăiate aproape în întregime, așa încât nici prin poștă, nici prin acțiuni private, nu se primea nici o gazetă, nici o scrisoare „ci vietuiam — explică plastic redactorul — sau mai bine, vegetam numai între temeri, speranțe, scurt, în neodihnă sufletească“.

Setea de informații creștea din zi în zi, așa că G. Barițiu avea tot dreptul să consemneze în continuare că „Timpurile noastre ajunseră atât de importante, grandioase și totodată critice, încât până și cel mai sărac locuitor al colibelor îl interesează a păși împreună, a cunoaște evenimentele“. Mijlocul cel mai lesnicios în a sta în contact cu toată lumea sunt gazetele, un adevăr, zice Barițiu, recunoscut și de cei buni, dar și de „acei răi tirani“, care opresc intrarea gazetelor sub amenințări de pedepse criminale“. Dar în ciuda tuturor acestor situații, el își încurajează cititorii transilvăneni, asigurându-i că, în pofida oricăror cruzimi și vărsări de sânge, românii le „surâde un viitor mai fericit decât oricând altădată: numai ochiul simplilor nu vede acest adevăr, iar spiritul cel deprins a combina nu se mai îndoiește nici un moment“⁸⁷.

În contextul dat, Barițiu recunoaște că ar fi nevoie de vreo două gazete oficiale și semioficiale, dar până la apariția lor, roagă publicul să le susțină pe cele două existente, care de 11 ani lucrează și asudau din greu în „via națiunii“; aceasta, mai amintește el, cu atât mai mult, cu cât „muscalii sugrumă din Principate orice publicitate afară numai de ceea a lingușitorilor apuși“. Aceasta înseamnă de fapt că a pierdut cele 400-500 de abonamente (deși prin vestita Vama Cucului tot mai treceau către frații de peste Carpați vreo 30 până la 50 de exemplare din **Gazetă**)⁸⁸. Rămânea doar ca publicul transilvănean, bănățean și „ungurean“ să-și dovedească din plin patriotismul, sprijinindu-i gazetele.

Deși se pare că din nou dorește să mărească formatul și numărul de pagini ale foilor sale, Barițiu se scuza totuși că din cauza pagubelor și a „împrejurărilor fatale“ nu o putea face, prețul rămânând totuși același și pentru anul 1849.

Într-un **Cuvânt către public**, G. Barițiu susține din nou necesitatea apariției unui **organ oficial** (jurnal,

buletin), care să servească direct interesele Comitetului Național Român. În ultimul timp, remarcă Bămuțiu, Comitetul a tipărit peste 30 de proclamații, însă acestea, din păcate, ajung cu greu la cunoștința națiunii, pe când o gazetă se integrează mai ușor și mai rapid într-un sistem eficient de comunicare. De aceea, în ședința din 23 noiembrie/11 decembrie 1848 a Comitetului s-a hotărât în unanimitate ca până la alte timpuri, mai favorabile și pașnice, „toate prochiemăciunile oficiale să se treacă în coloanele **Gazetei de Transilvania** și ale **Foii**. Iată, așadar, **Gazeta** investită explicit și într-un cadru solemn ca **organ oficial al revoluției românești**. După cele câte le-am relevat privind rolul militant al **Gazetei** în desfășurarea revoluției, acest fapt notabil de a deveni organ oficial și recunoscut unanim, nu ni se pare ceva neobișnuit, ci, dimpotrivă, un fapt cât se poate de firesc, normal, logic. Ca urmare, erau invitați să se aboneze toți funcționarii, prefecții, tribunii, protopopii și toți aceia care „se interesau de reorganizarea națiunii și de fericirea patriei”⁸⁹. Din cauza evenimentelor însă, căile de comunicație sunt nepracticabile, astfel că tocmai în numărul următor al **Gazetei** redactorul se plânge că de două săptămâni n-a mai primit nici-un ziar străin, și că era total tăiat de „lumea mare politică”⁹⁰.

Evenimentele se precipită și Brașovul este ocupat de trupele intervenționiste ale generalului Bem, **Gazeta** fiind silită, în condiții dramatice, să-și înceteze apariția (ultimul număr fiind cel din 3 martie 1849). Redactorul, împreună cu editorul și mulți alții, se refugiază în Țara Românească⁹¹. La Ploiești, unde Barițiu ajunge după adevărate „aventuri”, fu arestat și predat generalului țarist Hasford, care-l și interogă. Cunoscându-i bine activitatea, generalul îl primește cu apostrofarea: „Așadar dumneata ești acel om care de opt ani combați politica înaltului guvern al imperiului Rusiei...” Datorită alianței celor doi împărați pentru a înăbuși revoluția, Hasford n-a luat măsuri deosebit de aspre împotriva lui Barițiu, deși îl asigurase că „te-am învățat noi pe d-ta a face opoziție guvernului nostru”. Se limită doar a-l trimite, cu escortă, la închisoare în Bucovina⁹².

Sosirea lui Barițiu la Cernăuți este semnalată imediat de **Bucovina** care nota că redactorul „mult răspânditei și plinei de înrăuriri **«Gazete» românești de Transilvania**, sosi cu două zile în urmă, fiind calificat drept „un individ prea periculos” și dus imediat la închisoarea militară cu „fiare la picioare”⁹³. Din fericire însă va fi eliberat la intervenția familiei Hurmuzaki, la foarte scurtă vreme.

După o întrerupere de aproape 9 luni a apariției **Gazetei**, **Bucovina** va fi aceea care va anunța, cu bucurie, în sfârșit, reapariția ei. veștile de la Sibiu arătau că Barițiu a primit aprobarea de a „da o gazetă românească, a cărei trebuință aici este prea simțită, deoarece românii transilvani fuseseră pân-acum lipsiți de un organ prin care să-și apere interesele” lor. Corespondența se încheie astfel: „Cunoscutele facultăți și lăudatele-i simțăminte ale d. Bariț ne promet un lucru solid, care noi îl așteptăm cu nerăbdare”⁹⁴.

Cu data de 1 decembrie 1849 apare **Gazeta Transilvaniei**, cu numărul de ordine 18, în care Barițiu se adresează cu căldură cititorilor săi credincioși, asigurându-i că, reîntors la sânul greu încercatei lui națiuni, deși apăsător de greutate, și într-o poziție critică, totuși nicidecum înfrânt, ci cu inima li spiritul întărit, nu pregetă să reînceapă publicarea **Gazetei** și a **Foii**, cu cel mai curat cuget de a „îndestula după putință și deocamdată amăsurat **împrejurările prezente** — trebuințele publicului nostru român pe câmpul politic, soțial și literar”. Își exprimă și speranța că intelectualii cei mai capabili din toate provinciile și ținuturile românești vor fi prezenți în paginile foilor brașovene, ca și în trecut, într-o nobilă emulație, publicându-și produsele minții lor, cu atât mai mult cu cât românii vor avea un „viitor pe care nici o putere și nici o silă” nu va mai fi în stare a-l nega. Deși se pare că românii vor mai avea de trecut prin pericole, ca și în trecut, totuși credința sa în viitorul națiunii sale „e tare și neclătită”. Luptele politice, cu toate manevrele de a-i pune pe români sub bănuială, nu-l vor intimida căci „lupta e viață și nouă viața ne place; stagnarea, apatia, timiditatea e moarte; moară care se te de luptă, noi ne vom lupta”. Și încheie, menționând că și de data aceasta, ca și în trecut, programa jurnalelor sale e scurtă: ele vor apăra interesele naționale ale românilor. Vor oferi noutăți din patrie și din străinătate și vor publica măsurile și ordinele guvernului⁹⁵.

Cu al 8-lea număr ce mai apare (adică nr.-ul 26), redactorul G. Barițiu mai face un ultim apel cititorilor săi să aboneze **Gazeta** și **Foaia** cât mai curând, pentru ca editorul să știe câte numere să tipărească. Mai promite tot acum și publicarea unor importante documente și manuscrise, ca rapoartele prefecților din munți, precum și câteva memoriale și articole literare ale lui I. Maiorescu. Redacția **Gazetei** are corespondenți — asigură el — care-i vor scrie de **peste tot** unde sunt români și-i vor semnală **toate**

vibrările noii lor vieți politice și sociale. **Gazetă** va fi totodată și organul „Deputațiunii române“ de la Viena, prin intermediul căreia aceasta va ține la curent națiunea cu demersurile ei. De asemenea, arată Barițiu, va fi cu toată luarea-aminte „Asupra purtării altor popoare către noi“.

În concluzie, el se va strădui să asigure cititorilor săi o cât mai întinsă și variată lectură, în ciuda dificilei stări a tipografiei din care „insurgenții duseseră un teasc și litere“⁹⁶. În afară de aceste probleme materiale grave, din cauza legii marțiale existente, autoritățile austriace înăspreau condițiile de supraveghere, astfel încât libertatea tiparului pentru care luptase cu atâta stăruință și curaj Barițiu începea să devină de domeniul amintirilor, iar cenzura prealabilă o realitate din ce în ce mai palpabilă. Ca urmare a acestei situații complexe, la 13/25 februarie 1850, **Gazeta Transilvaniei** este suspendată de administrația militară timp de aproape 7 luni (până la 9 septembrie 1850).

Acum, cu foile suspendate, Barițiu avea ocazia să mediteze și asupra acelor **pesimiști** care n-au fost mulțumiți niciodată cu politica și maniera sa de publicist, ei, așa cum se plângea lui I. Maiorescu «mai vârtos de la apr(ilie) 1848 încoace, au văzut în mine numai un „șovăitor“ — așa mă numeau ei — ba mi-au zis și în față că dacă eu nu vreau a scoate steagul roșu (cu timp, fără timp, cu socotință sau fără), sunt un vânzător. Iar acum, chiar acum, între suspensiuni și totala oprire, îmi seriau cu prea mare naivitate că ei se miră de acea suspensiune, cu atât mai vârtos cu cât „foile erau foarte modeste“. Ei, săracii, nu bagă de seamă că, pe lângă expresiunile cele mai moderate, poate fi cineva foarte radical și că, fără a da cu ușa în casă după maniera d-lor, mai pe dindărăptul casei, mai piezis poți bate mult mai bine și mai sigur și, în urmă, că contrarii încă au ochi și miros fin, căci te sânt și văd unde lovești»⁹⁷.

După ani și ani, când Barițiu revine asupra suspendării foilor sale, oferă opiniei publice românești următoarea imagine: **Gazeta** și **Foaia** au fost „sugrumate“ în „Iaur 1850 prin o măsură discreționară, pe care nici atunci și nici după aceea nimeni nu a fost în stare de a o justifica alminterea, decât prin: **sic volo, sic juheo, stat pro ratione voluntas**. Ceea ce apărea deosebit de grăitor pentru maturizarea politică a românilor de după revoluție, și merită să remarcăm, pentru a avea o necesară viziune de ansamblu, era faptul că dacă, așa cum am mai arătat, până la 1848 majoritatea abonaților erau din Moldova și Țara Românească, din februarie 1850, imediat două revoluție, în catalogul editorului Johann Gött se aflau 635 de abonați, dintre care 600 erau acum din Transilvania, Banat și părțile ungurene, precum și din Bucovina și numai 30 din Principate (și am văzut pe larg de ce)“⁹⁸.

Destinul **Gazetei de Transilvania** s-a confundat în ultima instanță cu cel al revoluției românilor, a fost un destin dramatic; mereu la un pas de suprimare, dar mereu găsind forțele necesare pentru a reinvia din propria-i cenușă și de a duce mai departe făclia drepturilor românești.

Autoritățile maghiare au strâns **Gazeta** în chingile cenzurii, au ars-o în piețele publice când nu au mai avut ce să-i facă, patriciatul săsească l-a amenințat pe redactor cu spânzurătoarea; când redactorul, împreună cu mulți alții, s-au refugiat în Principate, armata intervenționistă, contrarevoluționară a lui Bem reprezentanta intereselor expansioniste ale guvernului ungar⁹⁹ a vrut să-i șteargă urma și în locul ei, în lunile când n-a mai putut apare, vrăjmașul a editat **Expatriatul**, a cărui ținută a fost repede înțeleasă de români, așa după cum consemnează **Bucovina**, în rândurile de mai jos: „între toți românii transilvani, nu se află nici măcar unul, care să aibă poftă pentru acea gazetă“¹⁰⁰.

Nu și-a ajuns scopul nici gestul brutal al autorităților militare austriace care au desființat **Gazeta** în vechea ei formă, deoarece nu peste mult timp intelectualii români vor găsi resurse suficiente pentru a-i permite să renască. Gestul ostil al autorităților habsburgice se împletea simbolic, cam în aceeași vreme, cu un altul de aceeași factură, notat de S. Bărnuțiu la 19 martie 1850, în jurnalul său, privind admonestarea ministrului Schwarzenberg, care califică intelectualitatea românească drept „periculoasă“, ceea ce nu-i făcea decât cinste, dat fiind izvorul aprecierii. Iată **ad literam** cuvintele ministrului: „Ja, eucre Intelligenz ist eine gefährliche Intelligenz“¹⁰¹.

Prin cele de mai sus și prin numeroase alte acțiuni ostile ale autorităților habsburgice, acestea renunță deschis și fără jenă la spoiala liberală cu care în ultimă analiză i-au înșelat cu atâta cinism pe români.

Revoluția românilor nu mai putea fi tolerată și cu atât mai puțin principala ei purtătoare de cuvânt, **Gazeta de Transilvania**, care timp de circa 10 luni — din mai 1848 până în 3 martie 1849 — va glăsuși liber exclusiv în interesul revoluției românilor.

Datorită luptei și perseverenței acesteia pe drumul revoluției, până la propriul sacrificiu (suspendarea), **Gazeta de Transilvania** va rămâne un simbol al triumfului revoluției românilor și al aspirațiilor lor drepte în concordanță cu spiritul timpului.

După reînvierea ei, sub redacția la fel de merituoasă a lui Iacob Mureșianu, **Gazeta** va continua să apere, în pofida noii opresiuni, cu tot atâta curaj și dăruire, interesele naționale românești, în contextul unor alte împrejurări politice, folosind noi forme de rezistență și luptă. Fără pic de invidie, vechiul redactor, G. Barițiu, rămas colaborator asiduă al **Gazetei**, nota mândru că de propria sa realizare în scrisoarea către I. Maiorescu: „Știi că vrăjmașii noștri, cari se înfuriază foarte când văzură **Gazeta** reînviată“, așteaptă cu sete să se compromită deoarece sunt conștienți că păzind ea „cumpătul bun“, folosește nemărginit națiunii, publicând acte prețioase și ținând-o totodată „în firul lucrurilor politice“¹⁰².

În final, reținem ideea că „istoria unui popor în mare parte o conțin ziarele sale“¹⁰³ cum se exprima pe drept cuvânt unul dintre corespondenții mai târzii ai lui G. Barițiu.

Reactualizând temeinicia acestui gând, noi subliniem că **Gazeta de Transilvania**, și anexa ei **Foaia pentru minte...**, slujind cu fidelitate interesele poporului, au înregistrat evenimentele revoluției cu obiectivitate deplină și luminându-i calea presărată cu victorii dar și cu imense dificultăți și sacrificii. Paginile lor s-au contopit pe de-a-ntregul cu revoluția și cu idealurile ei, dând glas neînterupt, cât timp au funcționat liber, năzuințelor obștii românești de pretutindeni.

În acest fel, **Gazeta** în special, și-a câștigat, pe drept, un rol de excepție în publicistică revoluționară românească, pe de o parte de școală politică panromânească, iar pe de alta, de cea mai bună publicație periodică românească, expresie autentică a opiniei publice din Transilvania în tot cursul revoluției de la 1848-1849, după cum atesta cu atâta îndreptățire jurnalul **Bucovina**¹⁰⁴.

Gazeta de Transilvania a favorizat, credem, în cel mai înalt grad și procesul tinerei națiuni române de a-și împlăni strâns și peren rădăcinile comune, unindu-le simbolic în paginile sale, într-un trunchi viguros cu ramurile ridicate mândru sub soarele dătător de viață al unității naționale și al libertăților democratice.

NOTE:

1. **Gazeta de Transilvania**, XI, nr. 66 din 12 august 1848, p. 275.
2. **Foaie pentru minte, inimă și literatură**, nr. 39 din 27 septembrie 1848, p. 316.
3. **Ibidem**, nr. 35 din 30 august 1848, p. 282 (în notă).
4. George Barițiu, **Foi comemorative**, Sibiu, 1892; George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, **Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania**, București, 1968, p. 178-184; George Em. Marica, **Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleni din secolul al XIX-lea**, Cluj-Napoca, 1978, p. 7-26; Vasile Netea, George Barițiu. **Viața și activitatea sa**, București, 1966, p. 94-112; Idem, **Presa română în timpul revoluției de la 1848 (III)**, în „Presa noastră“, XVIII, nr. 7 din iulie 1973, p. 33-38. Gelu Neamțu, **Din activitatea redacțională a lui George Barițiu la „Gazeta de Transilvania“ în timpul revoluției de la 1848-1849** în **Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Historia**, 1, 1987, p. 7-17.
5. G. Barițiu, **Epistole familiare**, în „Transilvania“, II, nr. 3, 1869, p. 29.
6. **Gazeta de Transilvania**, IX, nr. 51 din 24 iunie 1846, p. 201-202 (**Articol pregătitor**),
7. Pompiliu Teodor și Gelu Neamțu, **Din istoria presei naționale românești „Învățătorul poporului“ (1848)**, în „Studii. Revistă de istorie“, 21, nr. 3, 1968, p. 439.
8. G. Neamțu, **Di istoria presei românești — „Amicul Poporului (1848) și „Democrația“ (1849)**, în **Anuarul Institutului de Istorie Cluj**, IX, 1966, p. 287.
9. **Foaie pentru minte...**, nr. 10 din 8 martie 1848, p. 74.
10. G. Barițiu, **Foi comemorative**, p. 1.
11. Idem, **op. cit.**, p. 17.
12. G. Neamțu, **Din activitatea...**, p. 14-15.
13. **Observatoriul**, VIII; nr. 36 din 20/8 mai 1885, p. 141-142; cf. I. Lupaș, **Contribuțiuni la istoria ziaristicii**

românești ardeleni, Sibiu, 1926, p. 69-70.

14. **Gazeta de Transilvania**, X, nr. 56 din 14 iulie 1847, p. 222-223.

15. G. Em. Marica, **Studii...**, vol. I, p. 23.

16. **Gazeta de Transilvania**, X, nr. 104 din 29 decembrie 1847, p. 416.

17. **Ibidem**, XI, nr. 1 din 1 ianuarie 1848, pl. 1 (**Cultura**). Cf. și V. Chereșteșiu, G. Em. Marica, C. Mureșan, **George Bariț. Scrieri social-politice**, București, 1962, p. 100-102.

18. **Gazeta de Transilvania**, nr. 3 din 8 ianuarie 1848, p. 9.

19. **Ibidem**, nr. 4 din 12 ianuarie 1848, p. 14.

20. **Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Rămâne. C. Transilvania**, II, București, 1979, p. 136.

21. **Ibidem**, I, p. 440-442; cf. G. Barițiu, **Foi comemorative**, p. 19.

22. E. Boșca-Mălin, **Lupta presei transilvane**, București, 1945, p. 12.

23. **Gazeta de Transilvania**, nr. 43 din 20 octombrie 1848, p. 172.

24. **Ibidem**, nr. 47 din 12 iunie 1844, p. 185-186.

25. G. Barițiu, **Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă**, I, Sibiu, 1889, p. 637-638.

26. **Foaie pentru minte...**, nr. 36 din 4 septembrie 1844, p. 281-286.

27. **Gazeta Transilvaniei**, XIII; nr. 11 din 9 februarie 1850, p. 41.

28. **Ibidem**, VII, nr. 51 din 24 iunie 1844, p. 281-286.

29. **Foaie pentru minte...**, nr. 12 din 22 martie 1848, p. 93-95.

30. **Ibidem**, nr. 6 din 9 februarie 1848, p. 42-48.

31. **Observatoriul**, VIII, nr. 36 din 20/8 mai 1885, p. 141-142.

32. **Gazeta de Transilvania**, nr. 20 din 8 martie 1848, p. 80-81.

33. **Ibidem**, nr. 19 din 4 martie 1848, p. 76.

34. **Foaie pentru minte...**, nr. 10 din 8 martie 1848, p. 74.

35. **Gazeta de Transilvania**, nr. 21 din 11 martie 1848, p. 83.

36. **Ibidem**, p. 36.

37. **Ibidem**, nr. 38 din 10 mai 1848, p. 157.

38. **Ibidem**, nr. 21 din 11 martie 1848, p. 86.

39. **Ibidem**, nr. 22 din 15 martie 1848, p. 90.

40. **Ibidem**, nr. 24 din 22 martie 1848, p. 98.

41. **Ibidem**, nr. 80 din 30 septembrie 1848, p. 331.

42. **Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania**, sub red. Șt. Pascu și V. Chereșteșiu, I, București, 1977, p. 18-20.

43. **Ibidem**, p. 68-69 (doc. din 24 martie 1848).

44. P. Teodor, G. Neamțu, **op. cit.**, p. 434-448.

45. **Foaie pentru minte...**, nr. 12 din 22 martie 1848, p. 93-95.

46. **Gazeta de Transilvania**, nr. 26 din 29 martie 1848, p. 109.

47. **Foaie pentru minte...**, nr. 13 din 29 martie 1848, p. 99-101.

48. **Gazeta de Transilvania**, nr. 27 din 1 aprilie 1848, p. 113.

49. **Ibidem**, nr. 28 din 5 aprilie 1848, p. 116.

50. **Ibidem**, nr. 29 din 8 aprilie 1848, p. 119.

51. **Documente privind revoluția de la 1848...**, II, p. 95. (Blaj) 5/17 aprilie 1848.

52. **Ibidem**, p. 97.

53. **Ibidem**, p. 193.

54. **Ibidem**, IV, p. 524.

55. G. Barițiu, **Foi comemorative**, p. 21-22.

56. **Idem**, **op. cit.**, p. 19-20.

57. **Gazeta de Transilvania**, nr. 56 din 8 iulie 1848, p. 229.

58. **Ibidem**, nr. 44 din 31 mai 1848, p. 181.

59. **Ibidem**, nr. 32 din 19 aprilie 1848, p. 134.

60. **Ibidem**, nr. 37 din 6 mai 1848, p. 154-155.

61. **Ibidem**, nr. 38 din 10 mai 1848, p. 160 și nr. 39 din 13 mai 1848, p. 161-162; nr. 40 din 17 mai 1848, p. 165-166.
62. **Ibidem**, nr. 42 din 24 mai 1848, p. 173.
63. **Ibidem**, nr. 43 din 27 mai 1848, p. 177.
64. **Ibidem**, nr. 33 din 22 aprilie 1848, p. 135.
65. **Ibidem**, nr. 45 din 3 iunie 1848, p. 185.
66. **Ibidem**, nr. 44 din 31 mai 1848, p. 181.
67. **Ibidem**, XXVIII, nr. 49 din 5/23 iulie 1865, p. 193.
68. **Ibidem**, nr. 51 din 23 iunie 1848, p. 201. În notă.
69. **Ibidem**, nr. 49 din 17 iunie 1848, p. 202.
70. **Documente privind revoluția de la 1848 în Țara Românească** (Mihail Regleanu), București, 1962, p. 302.
71. **Ibidem**, p. 283.
72. **Gazeta de Transilvania**, nr. 56 din 8 iulie 1848, p. 229.
73. Biblioteca Academiei Române, Ms. 1.004, f. 221-222. Foto: 3.266-3.268, Inst. de Ist și Arh. Cluj-Napoca; scrisoarea din Sibiu, 3 iulie 1848.
74. **Gazeta de Transilvania**, nr. 69 din 23 august 1848, p. 286-287.
75. **Ibidem**, nr. 71 din 30 august 1848, p. 294.
76. **Ibidem**, nr. 64 din 5 august 1848, p. 266.
77. **Ibidem**, nr. 76 din 16 septembrie 1848, p. 316.
78. **Ibidem**, nr. 85 din 18 octombrie 1848, p. 349-350.
79. **Ibidem**, nr. 88 din 28 octombrie 1848, p. 349-350.
80. **Ibidem**, nr. 97 din 29 noiembrie 1848, p. 398.
81. **Bucovina**, nr. 6 din 18 martie 1849, p. 35.
82. **Foaie pentru minte...**, nr. 48 din 6 decembrie 1848, p. 375 (**Unele idei politice, cu privință mai vârtos la monarhia austriacă (Încheiere)**).
83. Arhivele Statului Brașov, fond Magistrat, dosar nr. 3 707/1848, foto 32.124.
84. **Bucovina**, nr. 2 din 11 octombrie 1848, p. 20 (Supliment).
85. **Ibidem**, nr. 6 din 18 martie 1849, p. 39-40 (Supliment).
86. **Buletin Oficial al Prințipatului Țării Românești**, București, nr. 54 din 2 noiembrie 1848, p. 215-216.
87. **Gazeta de Transilvania**, nr. 95 din 22 noiembrie 1848, p. 389.
88. G. Em. Marica, **op. cit.**, I, p. 24.
89. **Gazeta de Transilvania**, nr. 102 din 16 decembrie 1848, p. 418.
90. **Ibidem**, nr. 103 din 20 decembrie 1848, p. 422.
91. G. Em. Marica, **op. cit.**, II, p. 17.
92. G. Barițiu, **Foi comemorative**, p. 28.
93. **Bucovina**, nr. 18 din 10 iunie 1849, p. 93 (Supliment).
94. **Ibidem**, nr. 39 din 18 noiembrie 1849, p. 243.
95. **Gazeta Transilvaniei**, XII, nr. 18 din 1 decembrie 1849, p. 59.
96. **Ibidem**, nr. 26 din 29 decembrie 1849, p. 99.
97. G.B.C., VII, p. 60 (Brașov, 5 aprilie st. n. 1850).
98. **Gazeta Transilvaniei**, XXVIII, nr. 49 din 5 iulie/23 iunie 1865, p. 193. **Foile publice românești de G. Barițiu**.
99. **Istoria militară a poporului român**, IV, București, 1987, p. 313.
100. **Bucovina**, nr. 36 din 28 octombrie 1849, p. 211 (Supliment).
101. G. Bogdan-Duică, **Notesul...**, p. 211.
102. G.B.C., VII, p. 64, G. Barițiu către I. Maiorescu, 26/14 noiembrie (1851).
103. **Observatoriul**, V, nr. 37 din 12/24 mai 1882, p. 148.
104. **Bucovina**, nr. 7 din 19 noiembrie (1 decembrie) 1848, p. 53-54.

